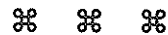

אורי דסברג

סיפור והמשכו

ראשי-פרקים

- א. סיפורה של נעמי אבי-יצחק : הגט ועונשו
 ב. הצעה להמשכו של הסיפור

במוסף "מעריב" של ערב יום-הכיפורים שנת תשמ"ה – סופשבוע – פורסם סיפורה של נעמי אבי-יצחק תחת השם "הגט ועונשו". לקורא הישר יש כל ההצדקה להניח שלא מדובר בסיפור של מעשה שהיה, ואין זה אלא גלגול חדש של שירו של י"ל גורדון "על קוצו של יוד". פרסומו בערב יום כיפור גודש את הסאה במידה רבה.

בזמנו הרהרתי כיצד ניתן להגיב לסיפור זה, ומצאתי לנכון להוסיף לאותו סיפור פרק, המוצג כאן כפרק ב. לעורך סופשבוע דאז, מר צבי לביא, הצעתי לפרסם את הפרק הנוסף, אולם חלה ענה שלא מדובר ברומן בהמשכים – "צר לי, לפיכך, על טרחתך המיותרת והלא מבוקשת".

גלגולים רבים עברו על עם ישראל מאז, אבל זיאנר זה של "על קוצו של יוד" ושל "הגט ועונשו" לא נס ליחו. אנו – מאמינים בני מאמינים – מאמינים שמעו יצא מתוק, וכל דעביד רחמנא לטב עביד. כך לא רק בגורלו של הפרט, אלא ב"ה "זאת נחלת עבדי ה' וצדקתם מאתי, נאום ה' (ישעי' נד, יז).

א. סיפורה של נעמי אבי-יצחק : הגט ועונשו

נוכחותה חישמלה את חדר ההמתנה במשרד עורכי-הדין. הפקידות והמתמחים הגיחו מדי פעם בתירוץ כלשהו, רק כדי להעיף מבט ביצור המקסים. היא היתה יפהפיה אמיתית, אפופה ניחוחות של אריזה בין-לאומית. הדיפה ריח בושם צרפתי, טבעת יהלום חמישה קרט התנוססה על קמיצתה, ורובין תאילנדי אל אמתה. מלופפת במגפי זמש איטלקיות וחליפת קאלווין קליין, ישבה הדורה וסולידית, כשעל פניה מרחפת עננה של צרות טריות.

דמותה ריתקה את עיניי בהיכנסי למשרד. לאחר תהיה ופעירות עיניים חדדית, אמרתי: "דליה, זאת את! מה את עושה כאן?". באותו רגע, בטרם היה סיפק בידה להתאושש ולענות, הופיעה המזכירה ואמרה: "גבירתך, בבקשה לכאן, את יכולה להיכנס". דליה הפטירה סליחה, וצעדה לחדרו של עורך-הדין.

היא היתה בת-כיתתי, מלכת הכיתה, חביבת המורים, במיוחד של המחנך הצעיר שלא חסך בגיפופי מילים כלפיה: "היא תהיה משהו". "גם יופי וגם שכל", היה פוסק משוואתו המורה למתמטיקה. דליה נקטפה מבחינות הברורות ישר לחופה. כשאנו צעדנו בסך בתרגילי ת"ס ותס"ח, גרסנו את חולות הדיננות בניוטי לילה, פרסה דליה כנפיה לארץ האפשרויות, וצעדה קלילות בשדרה החמישית של ניו-יורק.

בעודי דולה זיכרונות מימים עברו, יצאה דליה מחדר הפרקליט, פניה היפים – קודרים, עיניה התכולות – עכורות. "בואי, נשתה משהו ותתאוששי", הצעתי. פסענו בדממה לתוך בר של מלון מפואר, שם עמדה לרשותה מערכת חדרים. היא הזמינה כוסית מרטיני יבש, לגמה בדממה מתוחה. לפתע קרס הסכר, היא זרמה במילים:

"נסענו לארה"ב, דניאל התחיל שם בלימודים, אחר-כך נכנס לעסקים. הוא הצליח. חיינו היו נפלאים, מכל הבחינות, כמו על פני פסגות, כמו בעננים. ופתאום, עכשיו, נפילה שכזאת לתהום, אינני מבינה מה קרה לוי".

עיניה מלאו דמעות, תשושה וסחוטה, קמה בקושי על רגליה, ביקשה סליחה ועלתה לחדרה. צנחה למיטה המרווחת, אך השינה ממנה והלאה. כל מאורעותיו של היום המתיש, חלפו בסך מול עיניה ומנעו מהן תנומה. היא רואה עצמה מגיעה למשרדו של הפרקליט הידוע, מגוללת בפניו את שטיח חייה הארוג שתי וערב. כיצד השתלבה בחייו של דני, לקחה חלק בפועלו, עודדה, דירבנה, יד ביד עלו במעלות הממון והחברה, הם היו כמו באגדות, באושר ועושר.

השבוע הגיעה ארצה, למלון, כפי שנדברו מראש, כי דני טס הנה לפניו בענייני העסק. אך הוא לא היה שם. במקום בעל מצפה ואוהב, היא מצאה מעטפה חומה ורשמית עם מסמכים. היא לא הבינה, לא האמינה, קראה בתדהמה שוב ושוב עד שקלטה במה מדובר. היא רואה בעיני רוחה את הפרקליט מעיין בשלווה בכתוב, ומסביר לה במילים מקצועיות וקרות: "את נדרשת לקבל מבעלך גט, היות ובמשך עשר שנים שהית אתו, ולא ילדת", כך, חד וחלק. שנים ארוכות ונפלאות נצמקות ונדחסות למעטפה חומה אחת. הייתכן?

הפרקליט טורח ומסביר לה בפרוטרוט את שעומד להתרחש בבית-הדין הרבני, ומה ניתן לעשות כדי להמתיק את הגלולה המרה.

ראשה צלל, התערבל בהדהודיו של ים המילים האפל והמסתורי, ומוחה דילג מעל פני המציאות – לתוככי החלום.

*

בימים הבאים התהלכה כסהרורית, בלילות התפטמה בגלולות שינה, ידעה טעמים של כאבי ראש וסחרחורת. "הייתכן כל זאת? הרי הכירה אותו לתוך ולפנים, תמיד היתה ביניהם אהבה והבנה, ולפתע פתאום תפנית שכזאת? לו רק תראה אותו, תדבר אליו, אך היכן הוא?"

ולפרקליטה אמרה: "אין שום דרך להחזירו אליי? אני בטוחה שאיזו יד זדונית השתלטה עליו ומנווטת אותו, אך הוא אינו מעז להראות ולשוחח אתי. עד כדי כך ירד? אמנם נכון, שנינו כמהנו לילד, והוא השתוקק ליורש יותר מכל. דיברנו אפילו על אימוץ, אם הטיפולים שעברתי לא יועילו, ועדיין לא גמרת אותם, אך לנהוג בי כך?"

"תוכלי להמציא לי מסמכים על הטיפולים?"

"כן, בוודאי, המסמכים תמיד אתי, מה עוד שאני עתה בעיצומו של טיפול חדשני".

"נראה, אולי נוכל להיעזר בהם, למרות שלפי הדין, בעלך רשאי לתת לך גט לאחר עשר שנים, אם יוכיח את עקרותך".

היא שאלה: "אילו היה הליקוי בבעלי, האם אני הייתי רשאית לתבוע ממנו גט?"

"לא, זאת לא".

היא זעמה: "איזו אפליה? ממש אפליה מינית, לרעת האישה?"

"כן, כך הוא הדין, ולצערי הרב, שולטת בארצנו ההלכה היהודית בדיני אישות".

דליה שאלה: "ומה יקרה אם אסרב לקבל ממנו גט?"

"הוא פשוט יקבל היתר מיוחד מהרבנים, לשאת אישה שנייה על פניך".

"מה? אישה שנייה???"

כן, זהו הדין."

זה כבר היה יותר מדי. היא חשה ברע, ידיה רטטו, וכל גווה פירפר ברעד שאין לה שליטה עליו. היתה זאת תגובה אופיינית של הגוף למתח וללחצים של הימים האחרונים. הפרקליט ביקש להכין כוס תה חם ומתוק מאוד, הכריחה ללגום, ואמנם הוקל לה. "תקחי גלולת הרגעה, ותנוחי", יעץ לה. "בינתיים אנו בשלב החזרות, אך ההצגה הגדולה עדיין לפניך, ולבטח לא יהיה זה מחזמר מבדר".

מועד המשפט הגיע. סערת ליבה הרקיעה. לרגע שכחה את הכל, היא נתכרסמה בציפייה לראותו, הרי גם הוא יהיה חייב להגיע למשפט. יחד עם פרקליטה, פסעה לאולם המשפט. משחק האורות שיווה לשלושת הדיינים מראה, כמעט, כמעט כמו שחזתה בחלומה. הם ישבו שם, במרומי הבמה, אותם מעילים שחורים, הצווארונים, העיניים החודרות, במקום הכובעים, היו להם כיפות שחורות, וחזקן המשתפל...

איזה מזל שבלעה גלולת הרגעה, חשבה בלבה.

"והיכן הוא?" היא תרה בעיניה סביב, פנתה לפרקליטה בלחישה: "אינני

רואה את דניאל, האין הוא חייב להיות נוכח?"

"הוא כאן, הביטי, הוא יושב על-יד עורך-הדין שלי". היא התבוננה באיש היושב ליד הפרקליט השני ולא זיהתה בו את אישה, חשבה שהתלו בה. ראשו היה תקוע במגבעת שחורה, עיניו מושפלות, אניצי זקנו ופאותיו צומחו. לפתע זיהתה את העורף, את הכתפיים הרחבות שהכירה היטב. הוא לא הסב ראשו, ישב באי-נוחות, כנטע זר, שוחח עם פרקליטו בלחישה, לא הפנה מבטו לימין או לשמאל, פן חס וחלילה יצטלבו מבטיהם, רחמנא ליצלן.

פרקליטה הבין לליבה, הוא מיהר ללחוש לה: "אני חושב שמישהו 'עבד' עליו והוא עכשיו בתהליך של תזרה בתשובה, אולי זה יכול להסביר את העניין". עיניה רחבו, ופניה התכרכמו. פרקליטה תמך בה שלא תמעד, והושיבה בעדינות לצידו. הוא חשש לה, ושאל: "אולי נבקש לדחות את הדיון, אם אינך חשה בטוב?"

היא הרהרה בדבר: "לא, מוטב לגמור מהר ואם כבר אין צדק בעולם, שיתחיל ויראה מיד", חשבה בליבה. היא אמרה לפרקליט: "לא, לא נדחה".

*

ההצגה החלה. הרבנים שלבשו סמכות של אלים לחתוך גורלות בני אנוש, קראו את כתב התביעה. פרקליטו של דניאל החל לטעון. מוחה של דליה מיאן לעכל את המנה הראשונה שהוגשה לה הבוקר. היא היתה נתונה לתגלית החדשה והמפתיעה: בעלה, דניאל, הגבר היפה, התוסס, יושב כאן ככּוּשִׁי שהפך עורו. פרקליטה של דליה קם לטעון: "כבוד בית הדין, מרשתי טופלה על ידי טובי הרופאים בעולם, לא בחלה בשום בדיקות ועיניי, רחמה כבר ספג את כל חיטוטי המכשירים, הצילומים הזריקות, ההרדמות, ניפוח אוויר, ולפרסקופיה. כל שידוע למדע עד כה, והרופאים טרם הרימו ידיים. אני מצטט חוות דעת

רמואית: 'לא מצאנו שום פגם אורגני בגברת הנ"ל העלול למנוע הריון, יחד עם זאת, אנו ממשיכים בטיפול חדשני המבוסס על הורמונים, אשר יש בו סיכויים לתוצאות טובות'. סוף ציטוט. אי לכך, מתנגדת מרשתי בכל תוקף, לקבל את הגט. אך אם בית-דין זה יפסוק בכל זאת על מתן הגט, הנני מגיש בזה בשמה תביעה למחצית מכל הרכוש".

הדיינים כמו התעוררו והתנערו מתנומתם למשמע הודעתו זאת של הפרקליט. הם החליטו על הפסקת הישיבה, וחידושה כעבור שבועיים. בימים הבאים, חשה דליה בזוג עיניים העוקבות אחריה לכל אשר תלך. פרקליטה הזהירה כי יתכן שהוצמד לה בלש שנשכר על ידי התובע. "הוא ודאי ינסה כל דרך אפשרית, כדי להוכיח כי אינך ראויה לקבל מחצית הרכוש בטענה של נואפת".

באחד הבקרים, ישבה לסעוד במסעדת המלון. היא התבקשה לחלוק את שולחנה עם גבר נעים סבר, אחד מאורחי המלון. דליה נזהרה מאוד, לפי עצת פרקליטה, שלא לקשור קשרים, אף להיזהר משיחות עם גבר זר, כי ידעה שעוקבים אחריה.

בלי משים, נגררה לשיחה עם האורח ליד שולחנה, ומשנתנה דעתה על כך, ציינה לעצמה, ששיחה מקרית ותמימה בקרב סועדים רבים מסביב, אינה מסוכנת. וכך, יום יום, כמעט במשך כשבועיים, מצאה עצמה משוחחת עם אותו שותף לשולחן, עד כי לא חשדה במאום. במשך הזמן נעשתה נוכחותו חלק מהשיגרה. היא נוכחה כי לא רק שאינה סולדת ממנו, אלא אף נעם לה הדבר. אולי היו שיחות אלה בעיתן, ושימשו כפורקן למועקה שבלב.

*

מועד הישיבה הבאה הגיע. פרקליטו של דניאל נשא דברו. הוא נעזר בשירותיו הטובים של הבלש (כפי שאמנם חשדה), והביא לפני בית-הדין צילומים ו"הוכחות" לכך כי מתרועעת היא עם גבר זר. הדיינים התבוננו בסקרנות רבה בצילומים, אך כל שיכלו לראות שם, לא היה אלא זוג היושב וסועד משני צידי השולחן.

דליה לא ידעה שאותו גבר נשכר על ידי הבלש כדי לשמש פתיון ולהכשילה. פרקליטה קם וביקש את רשות הדיבור. הוא אמר: "כבוד התורה, תמונות אלה אינן מוכיחות דבר מכיוון שאין למרשתי שום יחסים עם שום גבר זר. ומה אתם

רואים בתמונות אלה? כלום! האם שיחה ליד השולחן באולם מלא מפה לפה בשעת הארוחה נחשבת לניאוף?"

בא כוח התובע ביקש לקרוא לעד. על הדוכן הופיע לא אחר, אלא הוא, אותו גבר שסעד בחברתה. היא היתה המומה, אך מיד התאוששה וחשבה: "מה כבר יוכל לספר בגנותה? ואולי יספר שקרים? הרי משלמים לו".

החקירה החלה. בא-כוחו של דניאל התחיל את ההצגה. הוא דחק בעד לדבר, באמצעים חכמניים כפי שרק עורך-דין ממולח יודע. הוא כל כך היה בטוח בעדותו המשמיצה והמלכלכת של העד, עד כי לא התאמץ כלל לפרט שאלותיו. לפתע ניחתה על התביעה המחלומת. והיתה זאת מפיו של אותו עד עצמו שנשכר על ידה. הוא פשוט לא שיחק לפי כללי המשחק, הוא הפך את הקערה על פיה. כמו בלעם שבא לקלל ונמצא מברך, כך פתח העד פיו ואמר: "הגברת היושבת לפניכם היא האישה האצילה, הטהורה והישרה ביותר שראיתי מעודי. לא רק שלא אעיד נגדה, אלא אהלל ואשבח אותה. עליי להתוודות כי שולחתי בה, להחטיאה, לפתותה ולהמציא הוכחה לפרקליטו של התובע לבגידתה. אך במשך השבועיים האחרונים למדתי להכירה משיחותינו ליד השולחן במסעדת המלון, עד כי אני מודה ומתוודה, וזאת אף היא אינה יודעת", הוא השפיל עיניו והוסיף: "התאהבתי בדליה".

דליה היושבת באולם שוב הוכתה בתדהמה. היא חשה מחנק הזוחל בגרונה וסחרחררת.

*

הישיבה תמה וניתן מועד לפסק-דין. בימים הבאים היא חשה מחושים בלתי מוכרים לה, ומידי בוקר קמה עם בחילה, תאבונה פחת ומשקלה ירד. היא ניגשה להיבדק אצל רופא. לאחר שלא מצא סיבה הגיונית לתחושותיה, שלחה לבדיקה נוספת. תוצאות הבדיקה היו מפתיעות. "מה, הייתכן?" תמחה דליה. התוצאה היתה חיובית. מסתבר שהטיפולים החדשניים הועילו.

"מה עכשיו?" שאל פרקליטה לכשיפרח לו. "האם את רוצה להודיע על כך לבעלך? אולי יבטל את התביעה לגט?" היא נחרדה ומיד שללה את ההצעה. "אחרי כל מה שעולל לי? ועוד אצטרך לחיות עם חוזר בתשובה? לא בא בחשבון. אני אקבל את הגט, את מחצית הרכוש וגם יהיה ילד".

פסק-הדין היה כצפוי. היא חויבה לקבל גט, ותקבל לפי דרישתה את מחצית הרכוש.

לקראת טקס קבלת הגט לא הרגישה מדוכדכת כלל. היא היתה כל כך נינוחה, עד כי בפעם הראשונה מאז תחילת המשפט נכנסה למספרה ולמכון היופי. היא לבשה את בגדיה היפים ביותר והלכה עם פרקליטה לבית הדין. לאחר הטקס חשה ברגשות מעורבים. היא לא נטרה לו איבה. האם הייתה מרוצה? אולי מרוקנת? עתה, לראשונה מאז תחילת המשפט, ניגשה לדני ודיברה אליו: "עכשיו אתה ודאי מרוצה", אמרה. "לבטח תתחתן בקרוב עם מישהי שהם ישדכו לך, ותזכה בצאצאים רבים. זוהי זכותך. אני רק רוצה להראות לך משהו. אז שלפה מתיקה את תוצאות הבדיקה האחרונה, והראתה לו. הוא נפעם. "כן", אמרה, "אני בהריון, בחודש השלישי, הטיפולים החדשים בכל זאת הועילו".

דליה התרחקה מהמקום שם עמד דניאל. למרות הכל, דאב ליבה באותו רגע. היא לא שמתה לאידו. היא פשוט ריחמה עליו.

הוא רצה כי תחזור אליו, אך איך יעשה זאת? איך ישא אליה לאחר כל שעולל לה? הוא גמר בליבו לפצותה, לעשות הכל ולהחזירה אליו. הוא אף יפול לרגליה ויתחנן בפניה. דניאל פנה לפרקליטו שעמד לצידו: "מהר, תבטל את כל העניין, תבטל את הגט". דניאל היה רגיל לתת פקודות. זה לא עבד. פרקליטו הסביר לו כי אין לבטל גט שניתן. הוא הסביר: "אבל אתה יכול לשאת אותה מחדש אם אתה כל כך רוצה".

בלי משים, העיף הפרקליט מבט במסמכי הגט שבתיק, ולפתע חוורו פניו.

"מה קרה, מה קרה?" שאל דניאל בדאגה.

"כתוב פה... גמגם הפרקליט, "שאתה כהן, ממשפחת כהנים".

"נו, אז מה בכך?"

"אינך מבין, דליה עכשיו גרושה, ואתה כהן. ואין זה משנה שהיא גרושה

ממך, כי לפי דיני ישראל לא תוכלו שוב להינשא זה לזה... לעולם...".

ב. הצעה להמשכו של הסיפור

הבשורה על היותו כהן לא היתה הראשונה בסדרת המהלומות שניחתה על דניאל לאחר גירושיו. המהלומה השנייה לא בוששה לבוא. בלב כבד הוא חזר לספסל הלימודים בישיבה המיוחדת לבעלי תשובה. בתחילה עלו בלבו הרהורים לנטוש את דרך התשובה ולשוב לחייו הקודמים אשר לא המיטו עליו אסון כה גדול. ברוב יאוש פנה לרבותיו ולחבריו בישיבה, והם שכנעוהו להמשיך את לימודיו בישיבה לפחות לתקופת ניסיון נוספת.

אמנם בבית התלוי אין מזכירים את החבל, אבל למרבית האירוניה באותו זמן למדו בישיבה את מסכת "גיטין". והנה באחד השיעורים ניחתה עליו המהלומה השנייה. הרב הזכיר את תשובת "בגדי-כהונה" הקובעת שגירושי אישה לאחר עשר שנים שבהן לא ילדה אינם אלא בגדר המלצה, אך לא חיוב. כעת חרב עליו עולמו לגמרי. לא רק שאת הנעשה אין להשיב מפאת היותו כהן, אלא שכל הנעשה היה מיותר לחלוטין, חפוז וללא כל מחשבה תחילה. מסתבר שברוב התלהבותו בראשית דרכו כבעל תשובה לא חשב פעמיים, ולא ראה לנכון להתייעץ עם רבותיו בנושא כה חשוב.

*

הנסיעה הביתה מבית הדין היתה עבור דליה מצעד ניצחון. החיוך לא מש מעל פניה, ושיר הניצחון התפזם לו מאליו. מתוקה היא הנקמה. בימים הבאים, ובעיקר בלילות, פינתה הרגשת הנקמה את מקומה להרגשת הבדידות. פה ושם נסתמנו סימני חרטה. מדוע לא גילתה לדניאל את ממצאי הבדיקה מעט קודם לנתינת הגט. עם זאת, חשה שהיא אתו לא יכולה היתה להסתדר. לא רק שהוא עבר לעולם שונה לחלוטין מעולמה, אלא שמתוך אותו מבצר משונה, שבו הקיף את עצמו, שלח אליה את חיצי הרעל בדמות תביעת הגירושי.

החודשים חלפו. בטנה כבר גילתה לכל את סודה. במצבה לא היתה יכולה להיענות להזמנות שתכפו ובאו להשתתף במסיבות ובנשפים של רווקים, של אקס-נשואים ושל נשואים גם כן. הבדידות גברה. הלילות התארכו ללא קץ. באחד הלילות יצאה ברכב, אולי תמצא את אושרה בדרך. נסיעה ללא מטרה. כשהתעוררה מצאה עצמה בתוך חדר לבן. הרופא סיפר לה באיזה מצב הגיעה לחדר המיון לאחר שהתנגשה בעץ. נס הוא שבכלל הצליחה להתעורר. המראה ידעה לספר על צלקת מכוערת שחרטה את זכר התאונה לנצח לאורך מצחה. המישוש בבטנה סיפר את העצוב מכל.

בבית מצאה עצמה בודדה עוד יותר. התקוות לבן-לוויה קבוע בדמות תינוק מתפתח וגדל נגוזה ואיננה. הצלקת הארורה הרחיקה ממנה הזמנות ותקוות לחיים משותפים.

*

הימים הבאים בישיבה לימדו את דניאל לא להיות כה בוטח בעצמו. כבר למד על בשרו שעודף ביטחון עצמי אינו מבטיח תוצאות טובות. מעתה נוהג היה

להתייעץ מדי פעם עם רבותיו ועם חבריו על צעדים שונים שעומד היה לעשות. כשהחליט לחזור לעולם העסקים, שוב לא היה זה אותו דניאל הנמרץ והפסקן. לכל החלטה קדמה התייעצות עם שותפיו במשרד. אפילו המזכירות זכו מדי פעם לחטוף מילה עם הבוס, ולא רק תתקשרי, תכתבי, תקתקי, אלא גם האם כדאי להתקשר, האם לכתוב בנוסח זה או בנוסח אחר. על טעות אחת אין חוזרים פעמיים.

נעשה רציני יותר. בערבים הפנויים היה נוהג לחזור לישיבה. קבע לו סדר לימוד עם אחד מחבריו שם. שוב ושוב נוכח לדעת שאין ביהדות דעות חד-משמעיות. לכל דעה היו סייגים וסייגי סייגים, ומימושה בחיי המעשה לא היה תמיד כפי שנראה היה במבט הראשון של חוזר בתשובה.

מדי פעם היה מתגעגע להיות בקרבתה של דליה. אולם ידע שהשערים נסגרו, ואין עוד דרך נסיגה. אילנה, מבאות ביתו של ראש הישיבה, שבתה את ליבו. יפהפיה לא היתה, אבל מלאת חיים. גם מקצועה לא היה ממקצועותיהן של בנות הזוהר. שימשה כעוזרת לגננת בגן עירוני. אבל כל שיחה אתה היתה עשירת תוכן. הדרך לחופה היתה קצרה. דירת הרווקים שלו חזרה להיות דירה מסודרת. היה בשביל מי לחזור הביתה מהמשרד. את סדרי הלימוד שלו העביר מאולם הישיבה לביתו. אילנה היתה אף היא משתתפת בלימוד.

*

את רפי פגשה בתור בסופרמרקט. הוא הזכיר לה את היום בו הגיעה למשרד עורכי הדין, ולא נתפנתה לקריאתו. אז מיהרה להיכנס, והוא היה בסך הכל סטאז'יר שנותר מחוץ לדלת. עכשיו כבר פתח לעצמו משרד עורכי דין עצמאי. את סיפור הכיר היטב. סיפור הגט ועונשו הופץ בין כל עורכי הדין. זהו דבר שאינו קורה בכל יום. צירוף של בחור תמים התופס את הדין כפשוטו וכמשמעו, ובחורה עקשנית שהנקמה מתוקה לה יותר מן החיים.

לרפי דווקא קסמה הצלקת. בחורות יפות אך נבונות לא היה חסר, אבל דווקא המסתורין שמאחורי הצלקת, ומאחורי סיפור חייה של דליה משך אותו. התור בסופרמרקט פינה מקומו לתור בלשכת הרבנות. בשעה טובה נרשמו לנישואין. נתבשרו שהרב שיערוך את נישואיהם יהיה הרב אברמוביץ. שם זה היה חרוט בזיכרונה. כשראתה אותו לראשונה בשיחה שקדמה לטקס הנישואין כבר ידעה מהיכן הוא זכור לה. הוא היה אחד מהדיינים שישב שם במרומי הבמה עם המעיל השחור המפחיד, הכיפה השחורה והזקן המשתפל. המעיל

והכיפה נשארו אותם מעיל וכיפה. הזקן אולי האפיר משהו, אבל העיניים היו כבר שונות. אז הן היו עצובות, היום הן קרנו מאושר. היא הבינה זאת היטב. זהו פרי ההבדל שבין עיסוק בהפרדה ובין העיסוק בחיבור. גם הוא זכר אותה. כששוחחו על פרשת חייה, הסביר לה שלו כדיין לא נותרה ברירה לאחר ששני בני הזוג מסכימים על גירושין. לכל היותר אנחנו רשאים למשוך את הגט מנימוקים פרוצדורליים, על מנת לאפשר לבני הזוג להרהר עוד קצת במעשיהם. גם אז אנחנו מעלים על עצמנו את רוגזם של הגבר ושל האישה הכמהים אל "חיי החופש" הקורצים להם מעבר לגט, וכמובן מעוררים בכך את חמת כלי התקשורת המשוטים בנו.

*

כשנה לאחר החתונה עם רפי נכנסה דליה להריון. הפתיעה אותה הקלות. כלל לא החלה בטיפולים החדשניים שזיכו אותה בפרי בטן בפעם הקודמת, ואף על פי כן היא בהריון. חשד קל עלה במוחה, שמא גם בפעם הקודמת לא היא היתה אשמה בעקרות בת עשר שנים. לאמיתו של דבר גם הרופאים היו מופתעים. אבל ד"ר פרוינד היטיב להסביר לה את הנושא. לעתים רחוקות, אולי אחת למיליון, קורה שפגם כלשהו בגבר משלים פגם אחר באישה, וכששני הפגמים באים ביחד, הם מונעים אפשרות של כניסה להריון. מסתבר שהטיפול החדשני שנעשה בה אז הצליח בסך הכל לדלג מעל אחד הפגמים. בכלל לא ברור שדווקא הפגם שלה היה זה שעליו התגברו. יתר על כן, כלל לא ברור שאותו טיפול היה מניב פרי בשנית. בסוד גילה לה שטיפולים חדשניים מסוג כזה עלולים לפגוע בעובר, והיו סיכויים קרובים מאוד שאילו היתה מסיימת את הריונה הקודם באופן טבעי, ואילו היה העובר נשאר בחיים, היה בעל מום לכל ימי חייו. לפחות נחמה פורתא היתה בדבריו.

אורלי – זהו השם שבחרו דליה ורפי – היתה דומה לאמה כשתי טיפות מים, כמובן ללא הצלקת. בכל תנועותיה היא הזכירה לידידים הרבים של המשפחה את דליה מימים עברו. דליה חששה משהו מפני עין הרע. ממש אותו מסלול חיים: מלכת הכיתה, "גם יופי גם שכל". וכשהגיעה לגיל גיוס אף היא כבר צעדה קלילות בשדרה החמישית של ניו-יורק. פעם ניסתה אפילו לשוחח אתה ולהזיז אותה מפני גברים קלי דעת השבים בתשובה ומשאירים את האחרים עם השאלה. אורלי לא רצתה לשמוע עצות מהידישע מאמע שלה. גם בכך דמתה לאמה.

*

זמן רב עבר עד שנכנסה אילנה להריון זמן רב בהרבה מהמצוי בחברה הדתית. דניאל החל לחשוש שמא גם אז היה האשם תלוי בו. בלי שהודיע על כך לאשתו, נכנס להתייעצות אצל אותו רופא שבזמנו טיפל בדליה. חששותיו התאמתו. מסתבר שחרדות נוספות שהיו לו הם שהיו גורם ראשי באי-כניסתה של דליה להריון. אותן חרדות מנעו במשך כמה שנים את הריונה של אילנה גם כן. לרופא היה הסבר מניח את הדעת לטיפולים החדשניים שהביאו להריונה של דליה אז. "לא הטיפולים הם שהביאו את ההריון", ציין הרופא, "עליהם אפשר לאמר במלה אחת חנטריש". כנראה שכאשר נכנסה להריון היה זה בתקופה שהצליח להתגבר על חרדות נפשיות נוספות.

דניאל נזכר שכשלושה חודשים לפני אותו יום מר ונמהר, יום נתינת הגט, נערכו פגישותיו הראשונות עם ראש הישיבה שהשפיע עליו לחזור בתשובה. האם מסלול חייו החדש הפיג במשהו חרדות תת-מודעיות? אם כן, מדוע חדרו אותן חרדות למעגל חייו השני? ואולי הפעם באמת האשמה באישה?

כל השאלות נמוגו עם הריונה של אילנה. למסיבת ברית המילה הזמין את כל המי ומי מכל מסלולי חייו. התלבט אם להזמין גם את דליה. היו לו ייסורי מצפון כלפיה. נחמתו היתה כששמע באקראי שדליה כבר חובקת בת מזה כמה שנים. ניחש שגם היא יודעת שהאשמה של עשר שנות עקרות היתה בו יותר מאשר בה. לא עמד לו העוז להזמין אותה.

גם למסיבות הבאות המלוות את שלשלת חייו של כל אדם לא הזמין את דליה. למעשה בחלוף השנים יצאה בכלל מחוג התעניינותו. רגשי האשמה לא הצליחו להתגבר על חוקי הטבע המפנים מקום בתאי הזיכרון למאורעות חדשים. אפילו היה רוצה להזמין אותה כבר לא ידע את כתובתה. ידע שבעלה שמו רפי, ושחוא מחזיק משרד עורכי דין, אבל לא ידע אם בתל-אביב או בירושלים. הוא שמע משהו על ניו-יורק, אולם מסתבר שהמדובר היה באורלי, בתה של דליה.

תשומת לבו של דניאל היתה נתונה יותר ויותר לחינוכו של אורי. לצערו נותר אורי בן יחיד. "בעיה של גיל", הסביר לו הפעם אותו רופא. ניסה להשקיע בבן זה מה שהיה רוצה להשקיע בעשרה בנים, ואורי לא הכזיב.

*

הפגישה הבאה היתה כמעט בלתי נמנעת. היה זה במדשאת הקמפוס של האוניברסיטה. אורלי היתה באמצע שנת הלימודים השלישית בפקולטה למשפטים. אורי זה עתה הגיע לברר את אפשרות הרשמתו למחלקה לביוגיה. היה זה השטח המעניין אותו ביותר לאחר שמילא כריסו בש"ס ובפוסקים בישיבה. כעת החליט, הגיע הזמן לשלב מעט מדע עם התורה. מאביו קיבל את כל העידוד לכך וגם את התמיכה הכספית. הוא נקלע לוויכוח נצחי שהתנהל במדשאה בין סטודנטים דתיים לבין סטודנטים חילוניים. היתה שם אחת שדיברה בלהט בעד חופש הפרט ושחרור האישה מכל כבלי הכפייה הדתית. התערב בוויכוח וניסה להסביר ולבאר. את ההמשך עשה כבר ביחידות בינו לבינה.

הדרך לחופה היתה קצרה. איכשהו התפשרו על דעותיהם. על הכל תכסה אהבה. זמן לא רב עבר ולמסיבת ברית המילה הוזמנו גם סבא דניאל וגם סבתא דליה. הסנדק היה לא אחר מאשר אותו רב-דיין, הרב אברמוביץ, בעל העיניים העצובות-שמחות. הפעם היו עיניו מלאות שמחה.